

Hafnarfirði 23. september 2020.

Fræðsluráð Hafnarfjarðar.

Efni: Umsögn um tillögu til breytingar á viðmiðunarstundaskrá aðalnámskrár grunnskóla 2020
Mál nr. 2009131

Þessi umsögn tekur til tillögu mennta- og menningarmálaráðherra í samráðsgátt stjórnvalda ([https://samradsgatt.island.is/oll-mal/\\$Cases/Details/?id=2749](https://samradsgatt.island.is/oll-mal/$Cases/Details/?id=2749)) um breytingu á aðalnámskrá grunnskóla árið 2020, út frá aðalnámskrá almennum hluta sem kom út árið 2011 í samræmi við lög um grunnskóla nr. 91/2008. Skil á ábendingum eða umsögnum við tillöguna er til 30. september 2020 og getur hver sem er lagt slíkt til. Meginefni breytingatillögunnar er að tillagan gerir ráð fyrir breytingum á viðmiðunarstundaskrá grunnskóla sem feli í sér minnkun á vali nemenda/skóla, annars vegar í 1.-7. bekk og í staðinn verði íslenskukennsla aukin og hins vegar í 8.-10. bekk þar sem náttúrufræðikennsla verði aukin. Rökin fyrir þessum breytingum snúa að því að árangur íslenskra nemenda á PISA prófum hafi farið versnandi í íslensku frá því að Ísland tók þátt í þeim fyrst (árið 2000) og sömuleiðis að árangur í náttúrufræðihluta PISA hafa alltaf verið slakur eða verri en ásættanlegt geti talist.

Umsögn

Viðmiðunarstundaskrá grunnskóla er stór hluti af skólastarfi grunnskóla og gefur til kynna áherslur í námi nemenda, þ.e. bæði tímafjöldi (á viku) og námslegar áherslur grunnskólakerfisins. Sú viðmiðunarstundaskrá sem fylgdi lögum um grunnskóla frá árinu 2008 og kom árið 2011 var ekki með stórvægilegar breytingar frá aðalnámskránni á undan henni. Sú viðmiðunarstundaskrá kom árið 1999 í kjölfar grunnskólaganna árið 1995 og tilfærslu grunnskólans til sveitarfélaga árið 1996. Ríkisvaldið setur sveitarfélögum/skólum viðmiðunarstundaskrá og einstaka sveitarfélög/skólar hafa takmarkaða möguleika til að ákveða eitthvað annað en hafa þó möguleika innan vissra marka. Árið 1999 breyttist viðmiðunarstundaskráin talsvert þrátt fyrir að ekki væri um fjölgun eða fækkun vikulegra kennslustunda að ræða, þ.e. 30 vikustundir (40 mín. hver) í 1.-4. bk., 35 í 5.-7. bk. og 37 í 8.-10. bk. Íslenskukennsla minnkaði þá úr því að vera um 25% kennslutímans í um 16% hans og í staðinn var aukin list- og verkgreinakennsla á yngsta stigi, enskukennsla jókst og upplýsingatækni bættist í námsgreinaflórana ásamt öðrum minni háttar breytingum. Árið 2011 breyttist viðmiðunarstundaskráin aftur. Meginefni breytinganna þá var ný uppsetning hennar, þ.e. kennslutíma skyldi úthlutað til námssviða sem aftur innhéldu mismargar námsgreinar innan þeirra þar sem það væri hlutverk skólanna að skilgreina tíma í

einstaka námsgreinar sem áður var skilgreint í aðalnámskrá. Það var utan skólaíþróttar sem ákvarðaði að tvær vikustundir væru í íþróttum og ein í sundi án nokkurra frávika. Náms sviðin voru níu að vali meðtöldu, þ.e. íslenska, stærðfræði, erlend tungumál (enska og danska), list- og verkgreinar, skólaíþróttir, náttúrugreinar, samfélagsgreinar, upplýsingatækni og val. Ný námsgrein koma jafnframt í viðmiðunarstundaskrá, sviðslistir, sem bættist í flóru list- og verkgreina og enskan aðal erlenda tungumálið með aukið vægi miðað við dönskuna. Sömuleiðis skyldu verk- og listgreinar kenndar sem hluti skyldu í 9.-10. bekk en í viðmiðunarstundaskránni frá 1999 (og jafnvel fyrr) var það hluti vals. Mesta breytingin var þó líklega að samspyrða fjölda námsgreina sem áður voru sjálfstæðar undir eitt námssvið, samfélagsgreinar. Undir þær heyra í dag jafnréttis- og mannréttindafræðsla, félagsfræði og þjóðfélagsfræði, landafræði, saga, heimspeki og trúarbragðakennsla, lífsleikni og almenn félagsfærni – sem gæti átt við ýmis samfélagsleg verkefni eins og forvarnir, umferðamál, öryggismál, vellíðanarfræðslu, slysavarnir og ýmislegt annað sem gæti átt við um nauðsynlega þekkingu á daglegum verkefnum í íslensku samfélagi dagsins. Samfélagsgreinar hlutu ekki mikið vægi í viðmiðunarstundaskrá 2011 þrátt fyrir ótal mörg verkefni.

Svo breyting á aðalnámskrá hefur margvíslegt áhrif á skólastarf á hverjum tíma og lýsir um leið samfélagslegum sjónarmiðum til grunnskólastarfs á sama tíma. Þannig verður að telja að viðmiðunarstundaskrá sé um margt pólitísk yfirlýsing menntamálayfirvalda á hverjum tíma og því ákveðið stjórnæki eða verkfæri um framkvæmd grunnskólastarfsins.

Varðandi þessa tillögu er tvennt sem þarf að horfa til.

1 Breytingartillagan gengur út á að halda óbreyttu heildarmagni kennslu og því sé aðeins um tilfærslur innan þess að ræða.

2 Tilfærslan lýtur að því að auka kennslu í tveimur námssviðum (íslenska og náttúrugreinar) og minnka annað á mótí (námssviðið valgreinar).

Það er óljóst hvaða viðmið eigi að viðhafa gagnvart því að breyta viðmiðunarstundaskrá, almennt séð, þ.e. engin rétt eða sanngjörn sjónarmið geta sagt til um það hvaða tímamagn skuli fylgja einstaka námssviðum grunnskólum. Þannig verða það pólitísk sjónarmið sem ráða kannski mestu. Þó mætti á mótí telja að út frá faglegum sjónarmiðum um magn og inntak einstakra námssviða/-greina mætti telja að réttmæt sjónarmið geti verið þar til staðar þar, t.d. um tímamagn út frá verkefnum sem ætlað er að sinna. Þannig telur undirritaður að námssviðið samfélagsgreinar fá ekki tímaúthlutun í samræmi við umfang sitt og viðfangsefni sem þeim er ætlað að sinna samkvæmt aðalnámskrá, þ.e. ekki er jafnvægi á milli inntaks og tímamagns viðkomandi námssviðs.

Það er röksemd mennta- og menningarmálaráðherra að þörf sé á aukinni íslenskukennslu þar sem móðurmálkunnátta íslenskra nemenda hafi breyst til hins verra á þessum tíma sem PISA prófin hafi staðið yfir frá 2000-2020 (á þriggja ára fresti). Til sanns vegar má færa að íslenskukennsla nemenda sem hafa tekið PISA prófin hafi fengið í íslensku um 25% tímamagn viðmiðunarstundaskrár (2000) til 16-17% tímamagnsins (2015-2020) hafi minnkað verulega – sem var vitað árið 1999 og aðeins íslenskukennarar

mótmæltu en sagt að íslenskan væri kenns í öllum námsgreinum. Móðurmálskennsla íslenskra barna er lægt á Norðurlöndunum sbr. [Hvítbók um menntun](#) frá árinu 2014 (bls. 30). Íslenskukennsla hefur minnkað frá síðustu öld og fleiri námsgreinar en áður fengið inni í grunnskólastarfinu í staðinn á þessari öld. Á sama tíma hefur aðfluttum Íslendingum fjölgað sem hafa íslensku ekki sem móðurmál svo þörfin fyrir íslenskukennslu hefur síst minnkað – líkt og íslenskukennarar bentu á þegar umræðan um viðmiðunarstundaskrána frá 1999 átti sér stað á sínum tíma.

Náttúrufræðiumræðan og tillagan um fjölgun kennslutíma í náttúrufræði meðal elstu nemenda grunnskóla snýr að umræðu um árangur í PISA. Þar snýst umræðan um hlut raungreina í grunnskólunum og það er einmitt sérstakt áhugamál þeirra sem standa að PISA. PISA hefur sérstakan áhuga á raunvísindum og um leið gefur sú áhersla ákveðinn þrýsting á þau lönd sem taka þátt í PISA að sinna náttúrufræðikennslu í auknum mæli. Sú áhersla hlýtur að benda til þess að ákveðin skekkja geti komið í skólaumræðu, þ.e. raunvísindi fái aukið vægi á kostnað félagsvísinda og list- og verkgreina. Enda oft gagnrýnt að PISA einbeiti sér um of að raunvísindum sem sé takmörkuð og villandi náms- og kennslufræðileg áhersla og lúti þar að auki aðeins sjónarmiðum ákveðinna mennta-pólítískra áherslna í skólastarfi (stundum nefnt grunntunaráherslan eða „basic education“ á enska tungu). Í samfélagsumræðu dagsins megi miklu frekar sjá þörfina fyrir auknar áherslur á félagslega virkni, umburðarlyndi, forvarnir ofbeldis, jafnrétti og mannréttindi og vellíðanarfræðslu vegna nýrra samfélagslegra aðstæðna sem skólaumhverfi grunnskóla mætir nú þegar 20 ár eru liðin inn í 21. öldina. Það sýni sig í því að skólastarf þarf í síauknum mæli að mæta aðstæðum í skólum sem snúa að vanlíðan nemenda (einelti/ofbeldi, skólaforðun, hegðunarbrotum), aukinni fjölmenningu (skort á umburðarlyndi, samvinnu og tillitsemi) og flóknum persónulegum aðstæðum (fátækt og ríkidæmi, kvíði og vanlíðan og fjölgun greininga eins og ADHD og einhverfu svo dæmi séu tekin). Út frá þessu er spurt hvort aukin áhersla á náttúrufræði í íslensku grunnskólastarfi út frá niðurstöðum PISA eitt og sér sé rétti útgangspunkturinn til að ákveða aukið kennslumagn til námssviðsins. Það er á móti bent á að tækni taki svo miklum framförum á næstunni (fjórða iðnbyltingin svonefnda) svo aukin tæknikunnátta sé nemendum nauðsynleg og því aukin náttúrufræðikennsla. En því til svars er spurt hvort ein námsgrein eigi að fá tvöföldun á vægi í kennslu unglunga út frá niðurstöðum PISA eða hvort fleiri sjónarmið eigi að taka með í umræðuna.

Gegn þessum sjónarmiðum um aukið vægi íslenskukennslu og náttúrufræðikennslu er bent á mikils vals í skólastarfi grunnskóla, hvort sem það val snýr að möguleikum einstakra skóla, kennara eða nemenda að ráða einhverju um nám sitt. Það getur snúið að möguleikum skóla að velja nám og námsefni sem hentar sérstaklega í þeim félagslegu aðstæðum sem skóli er í (félagsstaða hverfis, persónulegar aðstæður nemenda) og þeim umhverfisaðstæðum sem er til staðar þar (náttúra, nærumhverfi, samfélagsstaða). Þannig þurfi skólar að hafa möguleika að aðlaga nám og námsaðstæður að þörfum nemenda á sínum stað og mæta ólíkum nemendahópi með margvíslegum aðgerðum. Með því að auka íslenskukennslu og náttúrufræðikennslu með tillögu ráðherra sé nánast allt val tekið af skólum og nemendum miðað við fyrri viðmiðunarstundaskrár. Það sé ákveðin afturför og ekki heppilegt í skólakerfi sem þarf að viðurkenna nauðsyn staðbundinna aðstæðna og persónulegra þarfa sem sé ólíkt milli

einstaklinga og hópa innan og milli skóla. Skólar þurfa aukinn sveigjanleika að mæta sínum nemendahópi en breytingartillaga mennta- og menningarmálaráðherra dregur úr honum.

Niðurstaða

Samantekt umræðu hér frammar um nauðsyn breytinga á viðmiðunarstundaskrá grunnskóla á Íslandi árið 2020 líkt og tillaga mennta- og menningarmálaráðherra snýst um er að vafi leikur á því hvort umræddar tillögur séu heppilegar í þeirri útfærslu sem til er lögð. Frekar er að benda megi á rök um það að þörf sé á fleiri sjónarmiðum áður en umrædd tillaga verður að viðurkenndri breytingu á aðalnámskrá grunnskóla.

Það efast fáir um að íslenska á í vök að verjast og það þarf aukna samfélagslega ábyrgð í því að íslenska fá viðeigandi vægi í íslensku samfélagi. Þar hafa alþjóðavæðing með sinni enskuútbreiðslu og fólksflutningum um allan heim bent á nauðsyn þess að íslenskan fái meiri stuðning, bæði í skólakerfinu og á heimilum. En þar sem heimilin eru ekki til staðar í þessum stuðningi, t.d. vegna þess að foreldrar eru ekki mældir á íslenska tungu, er skólakerfið mikilvægasta verkfæri samfélagsins í að efla móðurmálskennslu ungs fólk ónáð mikilvægi annarra aðila, t.d. fjölmiðla og internets.

Niðurstaða þessarar umsagnar er að umræddar breytingatillögur eru ekki tímabærar því þær eru ekki nægilega vel hugsaðar til að mæta þörfum grunnskólakerfisins við núverandi aðstæður. Rétt sé að taka meiri umræðu um viðmiðunarstundaskrána áður en henni verður breytt á þennan hátt sem lagt er til.

Virðingarfyllt,

Vigfús Hallgrímsson,
Þróunarfulltrúi grunnskóla.